

**Govor predsednika ZSČ dr. Alojza Šteinerja
na slovesnosti ob 17. občinskem prazniku Občine Razkrižje in
24- obletnici odhoda JLA iz tega dela Slovenije ter
70-obletnici konca 2. svetovne vojne
v Gibini, 4. julija 2015**

Dober dan in topel pozdrav vsem zbranim. Spoštovani gospod župan, cenjene občanke in občani, cenjeni gostje, dragi prijatelji in pripadniki iz veteranskih in domoljubnih organizacij.

Najprej bi se želel zahvaliti za povabilo, da lahko spregovorim na tej slovesnosti kot predsednik Zveze slovenskih častnikov. Zahvaliti za to, ker je posvečena 17. občinskemu prazniku in dosežkom, ki jih občani skupaj z vodstvom občine uresničujete. Pa tudi zato, ker je posvečena 24-obletnici odhoda JLA iz tega dela Slovenije in 70-obletnici konca 2. svetovne vojne.

Ravno tukaj v Občini Razkrižje najdemo zelo zgovorne primere, da korenine prizadevanj za samostojno slovensko državo in njene meje segajo tudi v čas narodno-osvobodilnega boja in upora proti okupatorjem v drugi veliki vojni. Pred sedemdesetimi leti je bil dokončno premagan nacizem in fašizem. Brez osvoboditve v drugi vojni ne bi moglo biti osamosvojitve, začetki katere segajo četrto stoletje nazaj. Razkrižje je tudi zelo zgovoren kraj prizadevanj za Slovenstvo.

Spoštovani.

Kar nekaj je razlogov, da svoj današnji nastop nadaljujem z zgodovinskim pregledom. Prvi razlog je, da v celjski častniški organizaciji deluje tako zvani Celjski Herman, sicer pa domačin iz Razkrižja gospod Lenart Horvatič, ki me vsake toliko časa opomni, kako se je treba zavedati korenin. Že pred leti mi je poslal gradivo njegovega očeta Ivana Horvatiča – Slavka, predvojnega, medvojnega in povojnega aktivista. Tudi v pripravah na današnji govor, me je nekajkrat poklical in mi pojasnjeval, kako se v sedem desetletnih prizadevanjih posameznikov in prebivalcev Razkrižja in okoliških vasi zrcalijo prizadevanja za ohranitev Slovenstva in slovenskih meja.

Poseben takšen primer je ravno Ivan Horvatič, ki je bil nosilec spomenice Rdeče Armade za prispevek ob koncu druge svetovne vojne, pa tudi nosilec častnega znaka svobode Slovenije. Gotovo, bi brez njegovih prizadevanj v obdobju 1945 do 1947 slovenska meja na tem področju potekala drugače. Pa tudi prizadevanja za njeno dokončno vzpostavitev po osamosvojitvi bi bila drugačna, če sploh mogoča. Zato sem razumel, da moram govoriti tudi o tem, pa čeprav bo tudi v nadaljevanju vroče.

Razkrižje je bilo med drugo svetovno vojno, s svojo lego pomembno obmejno območje. Zaradi vpetosti sosednjih območij v madžarsko državo je bilo zajeto tudi v veliko operacijo leta 1945, ki so ju izvajale armade 3. ukrajinske fronte, pri prodoru proti Dunaju. V ofenzivni operaciji, ki je potekala od 16. marca do 16. aprila 1945, sta si na mejah med tretjim rajhom in Madžarsko na tem območju nasproti stali 57. ukrajinska armada in 1. bolgarska armada na eni in 2. oklepna nemška armada na

drugi strani. Sovjeti so se držali Rabe in Mure in smeri proti Dunaju, Bolgarom pa je pripadal prostora med Muro in Dravo. Treba je izpostaviti, da so med 6. in 15. aprilom na tem območju potekali srditi spopadi. Na obeh straneh je bilo veliko žrtev, ubitih je bilo več civilistov in povzročeno ogromno materialne škode. Ko je Rdeča armada do 15. aprila 1945 osvobodila najprej Prekmurje, potem pa še Medžimurje, so porasla upanja v osvoboditev. Na tem območju so 18. aprila na frontni črti sovjetske vojake zamenjali bolgarski, ob tem pa se je nasilje nad prebivalstvom še povečalo. Ko so se Nemci 7. maja 1945 umaknili, so razkriški aktivnosti formirali vojaško enoto in kot osvoboditelji vkorakali v Ljutomer, za njimi pa so prišli še Bolgari.

Osvoboditev je bila tu, vendar so se za prebivalce teh krajev prizadevanja za to, kam bodo spadali šele začeli in trajali polni dve leti. Le malokdo je verjel, da bodo po osamosvojitveni vojni ponovno oživela.

Tako kot so bili ti kraji ob koncu druge vojne zelo izpostavljeni in so takrat dali največji človeški in materialni davek, pa je to območje bilo tudi v osamosvojitveni vojni zopet zelo izpostavljeno.

To je drugi razlog za nadaljevanje mojega nastopa. V Republiki Sloveniji namreč, ni občine, ki bi po številu spopadov in bojnih aktivnosti zoper agresorsko jugoslovansko armado bila bolj izpostavljena, kot je Občina Razkrižje.

25. junija 1991 je Slovenija razglasila neodvisnost in naslednji dan vzpostavila mejne kontrolne točke na meji med Slovenijo in Hrvaško. Le dan zatem, pred štiriindvajsetimi leti, se je začela osamosvojitvena vojna. Območje današnje občine Razkrižje je sodilo v občino Ljutomer. V Ljutomeru je bil tudi sedež novo formiranega 73. ObmŠTO, ki je poleg ljutomerske pokrival še takratno občino Ormož in Gornjo Radgono.

Za napad na to območje je JLA angažirala 32. korpus s sedežem v Varaždinu in pri tem uporabila sile 32. mehanizirane varaždinske brigade, bataljona vojaške policije in kasneje še sile iz 265. mehanizirane bjelovarske brigade.

Resnici na ljubo, so lahko uporabili le mirnodobne sile sestavljene iz aktivnih pripadnikov in usposobljenih nabornikov. Iz 32. mehanizirane brigade so tako 27. junija uporabili mehanizirano četo 1. tankovskega bataljona, tankovsko četo 1. mehaniziranega bataljona, izvidniško četo 32. mehanizirane brigade in okrepljen vod bataljona vojaške policije korpusa. K navedenemu je treba dodati še letalsko in helikoptersko podporo. V prvem delu je bilo skupno angažiranih nekaj nad 300 pripadnikov JLA z 58 vozili, od teh je bilo 17 tankov in 19 oklepnih transporterjev. 2. in 3. julija pa so k omenjenim silam dodali še dele 2. mehaniziranega bataljona in dele mešanega artilerijskega divizionu iz 265. mehanizirane brigade iz vojašnice v Koprivnici. Skupaj je bilo tako angažiranih 440 pripadnikov JLA in 89 vozil, od tega 24 različnih tankov, 34 različnih oklepnih transporterjev in štiri samohodne havbice 122 mm.

Da bi potrdili, da je bilo območje današnje občine Razkrižje področje, ki je nosilo največje breme spopadov v Republiki Sloveniji v osamosvojitveni vojni naj predstavim še, kako so delovale okupatorske sile na tem območju.

27. junija 1991 so proti Gornji Radgoni preko Ormoža napotili mehanizirano četo 1. tankovskega bataljona, zatem pa še tankovski vod tankovske čete 1.

mehaniziranega bataljona, v katerem je bil tudi polkovnik Popov, poveljnik 32. mehanizirane brigade. Barikada na ormoškem mostu je bila za njih nepremagljiva ovira, čeprav so jo poskušali premagati najprej s fizično odstranitvijo, zatem pa še z ognjenim delovanjem. Zatem so na levo stran Drave preko Središča ob Dravi poslali preostanek tankovske čete 1. mehaniziranega bataljona z nalogo, da deblokira barikado na mostu v Ormožu, nato pa nadaljuje prodiranje proti Ljutomeru, veže nase enote TO in omogoči bojni skupini lažji prodor proti Gornji Radgoni. Tankovska četa JLA se je potem, ko tudi ni uspela odstraniti barikade na mostu umaknila iz Ormoža in nadaljevala prodiranje proti Ljutomeru. Zvečer je prišlo do spopada v Žerovincih pri Kačurah. Ovire jim ni uspelo premagati, zato so jo hoteli zaobiti preko vasi Mekotnjak. Tu se je situacija ponovila, po 23. uri je prišlo do treh spopadov, v enem je bil zadet tank, prodor v tej smeri pa ustavljen. Bojna skupina JLA se je najprej odmaknila od ovire in se 28. junija dopoldne vrnila mimo Ormoža v Središče ob Dravi na območje mejne kontrolne točke.

Popov je 27. junija pred ormoškim mostom pustil mehanizirani vod z dvema tankoma in na novo organiziral bojno skupino za izvedbo naloge na meji, sestavljeno iz ostanka mehanizirane čete, voda tankovske čete in vozil za podporo, nato pa so se ob 18.50 začeli premikati proti Štrigovi na Hrvaškem. Njegova skupina je bila sestavljena iz treh tankov, 10 oklepnih transporterjev, tanka za izvleko, sedmih tovornjakov, dveh cistern in dveh vozil za zvezo ter sanitetnega vozila. Domnevamo, da so bila takrat, če uporabimo prisposodbo »še odprta vrata« v Slovenijo na komunikaciji preko Banfija zato so uspeli prodreti preko Razkrižja do Veržeja, in naslednji dan v Gornjo Radgono. Mogoče so kasneje ravno zaradi tega na tem območju vsaj še petkrat poskušali prodreti, vendar zaman.

Najprej so v petek 28. junija izvidniško četo sestavljeno iz treh tankov, treh kolesnih oklepnikov, štirih vozil za prevoz pehote in po enega vozila za zvezo, tovornega motornega vozila in sanitetnega vozila najprej poslali proti Murskemu Središču, da bi zasedla mejni prehod Dolga vas. Ker jim to ni uspelo, so jo usmerili v smeri Razkrižja. Tako je po 18 uri prišlo do prvega spopada v Gibini. Tu je imela bojna skupina JLA dva mrtva in več ranjenih. Po tem spopadu so poskušali še s prodromom po komunikaciji Štrigova–Banfi. V poznih večernih urah je prišlo do spopada še v Banfiju. Glede na to, da je bila branjena ovira nepremostljiva, prodiranja niso nadaljevali. 29. junija ob 0.30 jim je po hrvaški strani iz Središča ob Dravi prišla na pomoč tankovska četa 1. mehaniziranega bataljona sestavljena iz osmih oklepnih vozil, tj. bojnih tankov in tanka za izvleko ter poveljniškega oklepnega transporterja. Z manjšo kolono, sestavljeno iz šestih oklepnih vozil, so poskusili prodreti še po poljski poti preko Banfija do Veščice, kjer so bili prav tako zaustavljeni. Potem, ko tudi tokrat niso uspeli sta se obe enoti JLA 29. junija do 8.15 vrnili na zbirno mesto v Središče ob Dravi. Na omenjene tri spopade z JLA danes slovenske osamosvojitelje spominjata dva bojna znaka Gibina in Razkrižje.

V času premirja, po 29. juniju, so v Varaždinu pripravljali načrt za rešitev polkovnika Popova iz Gornje Radgone. Za nalogo so kot glavne sile uporabili okrepitve s pripadniki 265. mehanizirane brigade iz Koprivnice, za pomoč pa iz spopadov v Banfiju že znano tankovsko četo. Ta naj bi delovala v smeri Martin na

Muri–Gibina–Razkrižje s ciljem, da zagotovijo nadzor nad komunikacijami, veže nase sile TO in tako omogoči realizacijo naloge glavnini.

Glavne sile so začele izvajati svojo nalogo 2. julija ob 15.18, ko so krenile iz varaždinske vojašnice proti Središču ob Dravi, od tam pa preko Ljutomersko-Ormoških goric proti Ljutomeru. Po dveurnem spopadu v Presiki, kjer so imeli občutne izgube so nadaljevala prodor po obhodnih poteh do Stročje vasi, kjer so ob 23.15 organizirali počitek. Bojne aktivnosti so nadaljevali 3. julija v zgodnjih jutranjih urah. Po 3.30 uri so slovenski teritorialci in miličniki od Pristave, preko Ljutomera, Babincev, Bučečevcev, Stare-nove vasi in Radencev izvedli več spopadov, tako da se je jedro oklepne okupatorske kolona dokončno zaustavilo v Hrastje Moti nekaj pred 12 uro.

Tankovska četa JLA, ki ji je poveljeval kapetan 1. razreda Čuskić je 2. julija v svoji sestavi imela deset tankov, štiri oklepne transporterje, poveljniški oklepni transporter in transporter BRDM-2. Do spopadov z njo v Gibini je prišlo ob 16.45. Teritorialci in miličniki so jo zaustavili in ji preprečili prodor. Od te enote so 3. julija ob 0.50 zahtevali, naj nadaljuje preboj in se združi z okrepljeno mehanizirano četo 265. mehanizirane brigade, ki je bila v nekaj kilometrov oddaljeni Stročji vasi. Ker prodor tudi preko Banfija ni bil mogoč, se je enota obrnila in se po isti poti vračala proti mejni kontrolni točki v Središču ob Dravi. Tja je prispela 3. julija ob 3.45. Kmalu zatem so je poslali v smer, po kateri se je prejšnji dan uspela prebiti oklepna kolona, in jo priganjali, naj jo čim prej dohiti in se z njo združi. Prodiranje se je nadaljevalo 3. julija ob 4.50, ob 5.30 je tankovska četa premagala oviro pred Grabami, vendar se je pri naslednji oviri v Šalovcih obrnila in ob 7.20 nadaljevala prodiranje v smeri Godeninci–Vitan–Kog–Gomila pri Kogu. Ob 10.30 je prispela do barikade pred Presiko, vendar ni mogla naprej. Poveljniku oklepne kolone JLA, kapetanu 1. r. Čuskiću, so večkrat zapovedali, naj nadaljuje pot in mu celo zagrozili, da bi umik pomenil izdajo polkovnika Popova v G. Radgoni in podpolkovnika Čondorja v Hrastju Moti. Zato so se obrnili in naleteli na zasedo na Gomili pri Kogu. Zaradi spopada so jim ob 12.15 odobrili umik. To je pomenilo tudi dokončen konec poskusa preboja do oklepne kolone na mejnem prehodu v Gornji Radgoni. Ob 12.40 je kolona nadaljevala umikanje, pri tem izgubila tank na Bajzeku, med potjo pa streljala in poškodovala številne civilne objekte.

Dodajmo še kako se je končala pot oklepne kolone, ki je okupirala mednarodni mejni prehod v Gornji Radgoni. 2. julija ob 16. uri, so se slovenske obrambne sile spopadle z njo, napadena in zavzeta je bila gornjeradgonska karavla, predala pa se tudi karavla v Zgornjem Konjišču. Položaj enote polkovnika Popova na mejnem prehodu 3. julija, ko so bili zaustavljene vse sile, ki so mu šle na pomoč, pa je bil vedno težji, saj je na tem območju ostal popolnoma blokiran in osamljen. Položaj se lahko rešili po vzpostavljenem premirju, zatem pa je bil tej enoti JLA po odločitvi nadrejenih institucij dovoljen odhod z območja mejnega prehoda. Premik iz Gornje Radgone se je začel 3. julija ob 18.52. Republiko Slovenijo je zapustila nekaj čez polnoč pri Gibini in se vrnila na Hrvaško v varaždinsko vojašnico.

Bojišča v občini Razkrižje tako ostajajo mesta zloveščega spomina praktično za vse oklepne kolone JLA, ki so izvajale agresijo na Slovenijo iz območja hrvaške in

32. korpusa JLA. Res je, da se je oklepna kolona Popova prebila prvi dan vojne preko tega območja brez boja, vendar se 3. julija pozno zvečer ni nič manj osramočeno vračala skozi gibinska vrata.

Zato se je danes še enkrat treba zahvaliti vsem braniteljem tako iz vrst slovenske Teritorialne obrambe in milice kot tudi več prostovoljcem in pripadnikom zaščitno reševalnih sil, ki so pomagali pri odstranjevanju posledic in škode, ki jo je utrpelo civilno prebivalstvo.

Na glas pa lahko povemo tudi, da so občani občine Razkrižje lahko ponosni na njihov prispevek k osamosvajanju in aktivnostim, ki so se v osamosvojitveni vojni dogajale na njihovem območju. Ko pa povežemo obe danes predstavljeni zgodbi iz obdobja po koncu druge svetovne vojne in tisto iz konca hladne in slovenske osamosvojitvene vojne, pa je treba izpostaviti, da jim gre zahvala tudi za prispevek v boju za slovenske meje. Prebivalci vasi Gibine, Kopriva, Razkrižje, Šafarsko, Šprinc in Veščica že vedo zakaj, ker to nosijo v srcu.

To sem moral povedati ob tem slavnostnem in toplem popoldnevu. Hvala vam da ste me poslušali.